اډولف هټلر، نازیزم او دویمه نړیواله جګړه

ادولف هیټلر په 1889ز کا ل په اتریش کي زیږیدلی او د لومړۍ نړیوالې جګړې وروسته یې د نازي ګوند جوړ او په 1920 ز کال کې همدې ګوند مشری تر لاسه کړه چې ملي ګرایې، افراط ګرایې، نژاد ګرایې او تیری پر یهودو دهغه له اصولو څخه وو. نوموړی په لومړۍ نړیواله جګړه کې څو وارې ټپی شوی وه د نازیو له شعارونو څخه یو هم دا وه (نن ألمان سبا جهان)، هیټلر عقیده در لوده هر څوک چې په منځنۍ اروپا مسلط شي کولای شي پر ټوله اروپا او نړی تسلط پیدا کاندي.

د اروپا قدرت غوښتونکي واکمنان د سولي لپاره تهدید ګڼل کیدل. په شوروي اتحاد کې ستالین غوښتل چې خپله واکمني پراخه کړي. د موسولیني په مغزو کې د روم د لرغونې امپراتورۍ خیال ګرځېده.

په 1936 ز کې د ملتونو ټولنه بېخي بې باوره شوې وه. د همدې کا ل په اکتوبر کې هټلر او موسولیني د روم برلېن محور جوړ او هغه یې (پولادي تړون) ونوماوه. لږ وروسته جاپان او ایټالیا د کمنترن تړون لاسلیک کړ، چې موخه یې د کمونېزم د پراخوالي مخنیوی و. د جاپان امپراتورۍ د 1937 م کال په دوبي کې د چین پر شمال یرغل وکړ. د ملتونو ټولنه یو ځل بیا ونه توانېده چې سوله وساتي. هټلر په 1938 ز کې اتریش له المان سره یو ځای کړ او وروسته یې د سودت الماني سیمې چې د وارسای دتړون له مخې د چکوسلواکیې برخه ګرځېدلې وې، بیرته د ألمان سره یو ځای کړې. هټلر او موسولیني دډسمبر په میاشت کې د انګلستان او فرانسې د لومړیووزیرانو سره د میونیخ په ښار کې وکتل.

د المان پوځ د 1939 ز کال د ډسمبر د میاشتې په لومړیو کې پر لهستان یرغل وکړ. د المان پوځ له پوځي تاکتیک څخه ګټه واخېسته او په چټکۍ سره یې د لهستان پوځ دړې وړې کړ.

انګلستان او فرانسې په 24 ساعتونو کې المان ته د جګړي اعلان وکړ او له دې سره بیا دویمه نړیواله جګړه پیل شوه. پخوا له دې چې په اروپا کې جګړه پیل شي، د ایټالیا دیکتاتور موسولیني ایتوپیا نیولی وه. د افریقا په شمال کې د مصر او سویز کانا ل پر سر جګړه ونښته. د سویز د کانال په نیولو چې هر یو بریالی شوی وای، له دې لارې یې کولای شول چې په مستقیمه توګه خپلې جنګي بېړۍ د اسیا جبهې ته ورسوي. هر هېواد چې شمالي افریقا نیولې وای، د منځني ختیځ ټولې د تیلو ذخېرې سیمې یې تر ولکې لاندې راتللې.

د متفقینو ځواکونو د مصر په دارالعین کې د نازیانو پرمختګ ودراوه او په 1940 ز کې یې د هغوی پر ضد یرغل پیل کړ او 9000 الماني پوځیان یې اسیر کړل. دویمه نړیواله جګړه چې په اروپا کې پیل شوه، نو المانیان ورته په بشپړه توګه تیار وو، جګړیز وسایل یې نوي او پوځیانو یې ښه زده کړه کړې وه. د 1939 زکال په ډسمبر کې د المان لښکرو پر لهستان یرغل وکړ او د لهستان پوځ یې په څلورو اونیو کې دننه دړې وړې کړ. په دې وخت کې شورویانو د هغه پټ تړون له مخې چې له المانیانو سره یې کړې و، د لهستان ختیځ یې ونیو. له لومړۍ نړیوا لې جګړې څخه وروسته فرانسې له المان سره خپله پوله پیاوړې کړې وه او په ختیځ کې یې د یرغل د مخنیوي لپاره د 320 کیلو مترو په اندازه اوسپنیز سیمي استحکامات جوړ کړل. دغه استحکامات د یوه سیاستمدار په نامه، د ماژینو د خط په نامه ونومول شول. د دغو استحکاماتوډېره برخه د ځمکې لاندې جوړه شوې وه.

المان پر لهستان یرغل وکړ. فرانسوي ځواکونه د ماژینو په خط ځای پر ځای شول او انګلیسان د مانش له سمندرګي څخه تېر شول او د فرانسې په شمال کې دیره شول. دانګلیسانو سمندري ځواکونو د المان بندرونه محاصره کړل.

د جګړې په اوږدو کې شورویانو په ختیځ کې د لاتویا، استونیا او لیتوانیا دولتونه د بالتیک په حوزه کې اتحاد ته اړ کړل. شوروي واحدونو د فنلاند پوځ ته ماتې ورکړه او د روسیې پخوانۍ پولې یې پرانیستې.

د 1949ز کال د اپریل په نهمه ألماني ځواکونو د هوا او ځمکې له لارې په دنمارک او ناروې یرغل 1 وکړ. دنمارکیو پوځ نه درلود او فوراً تسلیم شول. ناروېژانو غوښتل جګړه وکړي خو د دریو اونیو په اوږدو کې تسلیم شول.

د 1940 ز کال د اپرېل پر لسمه نازیانو پر بلژیک او هالنډ یرغل وکړ. المانیانو له سمندري ځواک، پیاده، ټانک، بم غورځوونکو الوتکو او کوماندویي ځواک څخه ګټه اخیسته او د ماژینو د خط په شاو خوا کې ځای پر ځای شول.

المانیانو د همدغه کال په جون کې د لوېدیځ په جبهه کې خپل ځواکونه ځای پر ځای کړل او وروسته یې د شمالي دښتو له لارې پر فرانسې حمله وکړه. د ماژینو له خط څخه تېر شول او له شپږو اونیو څخه په لږه موده کې پاریس ته ورسېدل.

فرانسه د 1940 ز کال د جون په 22 مه المان ته تسلیم شوه. مارشال هانري پتن د لومړي نړیوالي جګړې سپین ږیري او اتل نوی حکومت جوړ او له المان سره یې د ډزبندۍ تړون لاسلیک کړ. د تسلیمي د شرایطو پر بنسټ د فرانسې پوځ بې وسلې شو. المان د فرانسې په شمال کې پاریس ونیو. د فرانسې دولت د فرانسې سهېل ته چې اشغال شوی نه و، انتقا ل شو.

د انګلستان د خلکو مشري د وېنسټون چرچل په نامه نوي صدر اعظم په لاس کې واخیسته، انګلیسانو غوښتل چې جګړې ته دوام ورکړي.

د جګړې لمنه د بالکان شبه جزیرې ته هم ورسېده. موسولیني د 1940 ز کا ل په مني کې پر یونان یرغل وکړ. د 1940 ز کال د مني په پای کې مجارستان او رومانیه د محور له ځواکونو سره یو ځای شول. د1941 ز کال په لومړیو کې بلغاریا له فاشیستانو سره یو ځای شوه. 1941 ز په پسرلي کې نازیانو پریوګوسلاویا یرغل وکړ او پر یونان پوره بریالي شول. په افریقا کې په مصر او سومالیه کې د ایټالیا ځواکونه له انګلیسانو سره وجنګېدل. د 1941 ز کال د پسرلي پورې ټوله شمالي افریقا د جګړې په صحنه بدله شوه .له انګلستان سره جګړه اوږده شوه. د لوېدیځې جبهې د بریالیتوب په برخه کې هټلر ناهیلی شو، د دې پر ځای یې ختیځ ته پام شو او کمونېزم یې خپل اصلي دښمن وګاڼه. نوموړی په دې عقیده و، چې پرشوروي اتحاد بریالیتوب، پر نړۍ د تسلط یو ګام دی او د جولایي پر 22 مه المان د روس په ضد عملیات پیل کړل. د المان واحدونو د 3200 کیلو مترو د جبهې په اوږدوالي د بالتیک له سیند څخه تر تورسمندرګي پورې پر شوروي یرغل وکړ. المانیانو د لهستان په ختیځ، د بالتیک سیمې او وروسته یې پرروسیې او یوکراین یرغل وکړ او په 1941 ز کې د لېننګراد ښار محاصره پیل شوه، چې سل ورځې اوږده شوه. نازیانو د اکتوبر په میاشت کې یوکراین ونیو او کریمه ته داخل شول.

د 1941 م کال په نوامبر کې الماني ځواکونه او تدارکاتي خطوط یې ډېر پراخه شول. د المان په لوی جګړیز ماشین کې شنیدلی حالت رامنځ ته شو.

Kilde:

Ministry of Education of Afghanistan-History.